

Concerttoelichting

Hommage aan de aarde

do 9 maart 2023 · 20.15 uur

vr 10 maart 2023 · 20.15 uur

zo 12 maart 2023 · 14.15 uur

Chœur des Elements
La terre, Zoroastre
D'écrouler
1769

De Aarde, uit het Koor der Elementen. Kostuumontwerp door Louis-René Boquet (1769) voor Rameaus opera Zoroastre

Donder en bliksem

Aardbevingen, overstromingen, orkanen en alles verzengende moessonregens zijn van alle tijden. Componisten uit de late zeventiende en vroege achttiende eeuw staken elkaar naar de kroon om die natuurkrachten zo poëtisch en treffend mogelijk uit te beelden in de muziek.

Storm

Alcione van Marin Marais is zo'n spektakelstuk waarin naast elegante Franse en haast folkloristische dansvormen de angstaanjagende natuurelementen met groots effect door het orkest spoken. Deze *tragédie en musique* uit 1706 van de leerling van Jean-Baptiste Lully wordt wel omschreven als de laatste grote Franse opera uit

de regeringsperiode van Lodewijk XIV. Het libretto is, geheel in de traditie van de Franse opera, gebaseerd op een Griekse mythe beschreven in de *Metamorphosen* van Ovidius. Het verhaal zit vol goddelijke ruzies rond Ceyx, de koning van Trachis, en Alcione, de dochter van Aeolus, de god van de wind, met een goede afloop door goddelijk ingrijpen van Zeus himself.

Dat Marais niet alleen een briljant gambist was maar ook een vindingrijk orchestrator, blijkt uit *Tempête*, de angstaanjagende storm waarin het schip van Ceyx vergaat. In deze episode krijgt de contrabas, voor het eerst in de Franse opera, een geheel eigen partij. Deze onweersstorm belandde ook in een van de instrumentale suites die Marais uit de opera samenstelde –

PROGRAMMA

dirigent **Jordi Savall**
slagwerk **Daniel Garay**

Marin Marais (1656–1728)

Uit Alcione (1706): *Airs pour les Matelots et les Tritons*

- Prélude
- Marche pour les Matelots
- Air des Matelots I & II
- Tempête
- Ritournelle
- Chaconne pour les Tritons

Jean-Féry Rebel (1666–1747)

Les Élémens, symphonie nouvelle (1737–38)

- Le Cahos : L'Eau - L'Air - La Terre - Le Feu
- Loure I: La Terre
- Chaconne: Le Feu
- Ramage: L'Air
- Rossignolo
- Rondeau: Air pour l'Amour
- Loure II
- Sicilienne

- Caprice
- Premier Tambourin: L'Eau
- Second Tambourin

pauze

Jean-Philippe Rameau (1683–1764)

- Orages et Tonnerres: Suite
- Air pour les Zéphirs (uit *Les Indes galantes*, 1735)
- Orage (uit *Les Indes galantes*, 1735)
- Tonnerre (uit *Hippolyte et Aricie*, 1733)
- Contredanse (uit *Zoroastre*, 1749)

Georg Friedrich Händel

- (1685 – 1759)
- Water Music* (1716): Suite
- Prelude: Allegro
- Minuet I & II
- Rigaudon I & II
- Minuet I & II
- Gigue I & II
- Bourrée

- Lentement
- Alla Hornpipe

Einde concert circa 22.00 / 16.00 uur

Vorige uitvoeringen door ons orkest:

Marais Alcione-Suite: eerste uitvoering Rebel Les Élémens: nov 1999, dirigent Roy Goodman Rameau Orages et Tonnerres: eerste uitvoering Händel Water Music: feb 2017, dirigent Jan-Willem de Vriend

Een uur voor aanvang van het concert geeft Jan-Willem van Ree een inleiding op het programma, toegang € 5. Kaartjes zijn aan de zaal te verkrijgen tegen pinbetaling. Voor Vrienden is de inleiding gratis.

Cover: Foto Anirudh Ravichander

bedoeld om te klinken tijdens de rijke banketten in Versailles waar Marais zowel onder Lodewijk XIV als Lodewijk XV 'ordinaire de la chambre dy roy pour la viole' was.

Chaos

Jean-Féry Rebel, een van de meest opmerkelijke Franse componisten van de late zeventiende en eerste helft van de achttiende eeuw, was ongetwijfeld bekend met de suggestieve muziek van Marais. Hij was lange tijd leider van de prestigieuze 24 violons du roi in Versailles en hij schreef diverse 'symphonies', een soort symfonische gedichten avant la lettre waarop gedanst werd aan het hof. Toch componeerde hij zijn ultieme meesterwerk in 1737 niet voor het hof van de Lodewijken, maar voor de Prince de Carignan, een visionaire kunstmecenas met een hart voor nieuwe muziek. Rebel nam de artistieke vrijheid met beide handen aan en noemde zijn meesterwerk *Les Élémens* een 'symphonie nouvelle'. Het meest opvallend is het eerste deel, *Le Cahos*. Hoewel Rebel betoogde dat er niets nieuws onder de zon was en dat hij de vigerende regels van de meerstemmigheid volgde, zijn de beginakkoorden donderende clusters die de toenmalige luisteraar angstzweet en onbegrip moeten hebben bezorgd. Geïnspireerd door de wetenschappelijke en filosofische inzichten van de Verlichting schildert Rebel in zeven secties het Bijbelse ontstaan van de wereld en de elementen aarde, lucht, water en vuur vanuit de complete chaos. 'Vanuit verwarring naar hun voorgeschreven plaats in de orde van de natuur', zo noemde de componist het. Volgens Rebel waren de symbolen die hij gebruikte volledig herkenbaar voor het toenmalige publiek. De bas vertegenwoordigt de aarde, de fluiten imiteren het gemurmel van stromend water, de lucht

bestaat uit lang aangehouden tonen en trillers in de kleine fluiten en de violen representeren het vuur. Ook in de andere delen, de meer conventionele dansen die hij enige tijd vóór *Le Cahos* schreef, zijn deze elementen te herkennen, nu in een harmonieuzer omgeving.

Donder

Jean-Philippe Rameau had slechts indirect te maken met het hof van Lodewijk XV toen hij in 1727 het privéorkest van Alexandre Le Riche de la Pouplinière, de rentmeester van de koning, ging leiden. Maar hij was goed bekend met de natuurschilderingen van zijn hofleveranciers Marais en Rebel. In zijn balletten en opera's waait, stormt, dondert en bliksemt het dat het een lieve lust is. Met een suite bestaande uit twee stukken uit het ballet *Les Indes galantes*, de donder uit de opera *Hippolyte et Aricie* en de stormachtige *Contredanse* uit de opera *Zoroastre* vat Jordi Savall de instrumentale schilderkunst van Rameau mooi samen. Het zijn momenten dat de goden de normale stervelingen angst en ontzag inboezemen met hun macht over alle natuurgeweld.

Open lucht

Ook Georg Friedrich Händels beroemde *Water Music* maakte op 17 juli 1717 een onuitwisbare indruk op het publiek. Niet zoezeer omdat de elementen op alle mogelijke manieren door de noten vliegen, maar omdat het een grootse uitvoering was op de Londense Theems, tijdens een boottocht van de Engelse koning George I. Volgens de Engelse *Daily Courant* was het een happening waarbij de hele rivier vol lag met boten en bootjes met in het midden een centrale boot waarop maar liefst vijftig musici speelden. Het voor die tijd grote aantal musici was nodig om de elementen te trotseren. In de

De beginakkoorden zijn donderende clusters die de toenmalige luisteraar angstzweet en onbegrip moeten hebben bezorgd

open lucht, op het water zou het werk anders niet op wat grotere afstand hoorbaar zijn geweest. De koning zou zo ingenomen zijn met het resultaat dat hij het hele werk wel drie keer liet herhalen, aldus de krant. *Water Music* is een mix van Franse hofdans en landelijke Engelse dansen zoals de hornpipe (horlepiep), gegroepeerd in drie suites. De volgorde waarin de delen bij de première werden uitgevoerd kan niet meer worden achterhaald; waarschijnlijk liet Händel zijn orkest vrijelijk inspelen op de wensen en omstandigheden van het moment. In die geest maakte Jordi Savall voor dit concert een eigen selectie met delen uit de martiale tweede suite in D met zijn overdonderende pauken en trompetten en de intiemere derde suite in G. Hoewel Händel – anders dan Marais, Rebel en Rameau – geen storm, chaos of onweer liet opklinken, moet het voor de toenmalige toehoorder een overweldigend geheel zijn geweest. Zijn muziek riep ontzag op, niet voor de natuurfenomenen, maar voor de kracht van de muziek om de elementen, al was het maar voor even, te trotseren.

Paul Janssen

A portrait of Jordi Savall, an elderly man with grey hair and a beard, wearing a dark blue traditional Chinese-style jacket. He is standing with his arms crossed against a black background.

Jordi Savall - dirigent

Geboren: Igualada, Spanje

Oprichter en muzikaal leider van: ensembles Hespèrion XXI (1974), La Capella Reial de Catalunya (1987), Le Concert des Nations (1989)

Studie: eerste zanglessen op zesjarige leeftijd, conservatorium van Barcelona (cello); Schola Cantorum Basiliensis (oude muziek en viola da gamba) bij August Wenzinger

Specialisatie: oude muziek en wereldmuziek

Onderscheidingen: eredocoraten aan de universiteiten van Barcelona (2006), Bazel (2013) en Utrecht (2016), erelid Royal Philharmonic Society (2022)

Activiteiten: concerten en plaatopnames met zijn eigen ensembles, gastdirecties bij symfonieorkesten over de hele wereld, musicologisch onderzoek, onderwijs aan de Juilliard School of Music, New York

In de bioscoop: Verschillende soundtracks, onder meer voor *Tous les matins du monde* (1991), een film over Marin Marais

Debuut Rotterdam: 2019

Agenda

vr 17 maart 2023 · 20.15

zo 19 maart 2023 · 14.15

dirigent **Timur Zangiev**

viool **Kristóf Baráti**

Goebaidoelina Fairytale Poem

Prokofjev Eerste Vioolconcert

Rachmaninov Tweede symfonie

za 25 maart 2023 · 21.00 uur

Sev'n

dirigent **Frans-Aert Burghgraef**

spoken word **YMP**

gospelkoor **G-roots**

zo 26 maart 2023 · 10.30 uur

Music for Breakfast 4

met **Julien Hervé** (klarinet), **Noëmi**

Bodden (viool) en collega's uit het

orkest

kamermuziek van **Vivier, Ravel, Fauré**

en **Debussy**

zo 2 april 2023 · 13.15 en

15.00 uur

Kindermuziekweek: De liefste

wens (6+)

dirigent **Bertie Baigent**

regie **Sybrand van der Werf**

acteur **Freek den Hartogh**

verhaal **Toon Tellegen**

scenografie **Cynthia Borst**

Van Binsbergen De liefste wens

do 6 april 2023 · 19.30 uur

vr 7 april 2023 · 19.30 uur

za 8 april 2023 · 19.30 uur

dirigent **Peter Dijkstra**

sopraan **Jeanine De Bique**

countertenor **Maarten Engeltjes**

tenor (evangelist) **Maximilian Schmitt**

tenor **Fabio Trümpy**

bariton **Thomas Oliemans**

bas (Christus) **Thomas Stimmel**

koor **Laurens Collegium, Nationaal**

Kinderkoor

Bach Matthäus-Passion

Orkestleden

Chef-dirigent

Lahav Shani

Eredirigent

Yannick Nézet-Séguin

Assistent-dirigent

Bertie Baigent

Eerste viool

Igor Gruppman,

concertmeester

Marieke Blankestijn,

concertmeester

Quirine Scheffers

Hed Yaron Meyerson

Saskia Otto

Arno Bons

Mireille van der Wart

Cor van der Linden

Rachel Browne

Maria Dingjan

Marie-José Schrijner

Noëmi Bodden

Petra Visser

Sophia Torrenga

Hadewijch Hofland

Annerien Stuker

Alexandra van

Beveren

Koen Stapert

Tweede viool

Charlotte Potgieter

Cecilia Ziano

Frank de Groot

Laurens van Vliet

Tomoko Hara

Elina Staphorsius

Jun Yi Dou

Bob Bruyn

Letizia Sciarone

Eefje Habraken

Maija Reinikainen

Wim Ruitenbeek

Babette van den Berg

Melanie Broers

Altviool

Anne Huser

Roman Spitzer

Galahah Samson

Kerstin Bonk

Lex Prummel

Janine Baller

Francis Saunders

Veronika Lénártová

Rosalinde Kluck

León van den Berg

Oljfe van der Klein

Cello

Emanuele Silvestri

Joanna Pachucka

Daniel Petrovitsch

Mario Rio

Gé van Leeuwen

Eelco Beinema

Carla Schrijner

Pepijn Meeuws

Yi-Ting Fang

Contrabas

Matthew Midgley

Ying Lai Green

Jonathan Focquaert

Robert Franenberg

Harke Wiersma

Arjen Leendertz

Ricardo Neto

Fluit

Juliette Hurel

Joséphine Olech

Désirée Woudenberg

Fluit/piccolo

Beatriz Da Baião

Hobo

Remco de Vries

Karel Schoofs

Anja van der Maten

Hobo/althobo

Ron Tjhuis

Klarinet

Julien Hervé

Bruno Bonansea

Klarinet/ basklarinet

Romke-Jan Wijmenga

Fagot

Pieter Nuytten

Lola Descours

Marianne Prommel

Fagot/ contrafagot

Hans Wisse

Hoorn

David Fernández

Alonso

Wendy Leliveld

Richard Speetjens

Laurens Otto

Pierre Buizer

Trompet

Alex Elia

Simon Wierenga

Jos Verspagen

Trombone

Pierre Volders

Alexander Verbeek

Remko de Jager

Bastrombone

Rommert Groenhof

Tuba

Hendrik-Jan Renes

Pauken/slagwerk

Danny van de Wal

Ronald Ent

Martijn Boom

Adriaan Feyaerts

Harp

Charlotte Sprenkels